

УДК 65.012.4:631.1:355.3

JEL Classification M41, Q14, D24, H56

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-2\(104\)-5-14](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-2(104)-5-14)

Stanislav Vasylishyn¹

*Institute of Accounting and Finance, Kyiv, Ukraine
National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv, Ukraine*

Yuliia Nezhyd²

*Institute of Accounting and Finance, Kyiv, Ukraine
National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv, Ukraine*

Methodical Approaches to Accounting and Controlling Agricultural Enterprises' Property under Martial Law

Abstract. *The full-scale military invasion significantly affected the operation of the agricultural sector of the Ukrainian economy, in particular, the management of the assets of business entities. New challenges and threats have appeared related to the destruction of property, its occupation, theft, change in value or write-off. Accordingly, this requires adapting methodical approaches to accounting for the property of agricultural enterprises to the new economic conditions. The article's purpose is to reveal methodical approaches to the accounting of the property of agricultural enterprises, which will ensure the reliability, transparency, relevance and quality of accounting information in martial law conditions. Also, the research aims to identify key models of property accounting in the agricultural sector during the war. The authors analyze the existing legal framework aimed at regulating issues related to the control over property under martial law. Possible models of recognition/termination of accounting of property damaged due to hostilities, stolen or located in temporarily occupied territories, and which are aimed at ensuring proper accounting, control and management of property in martial law conditions, were identified. The key models of recognition and accounting of property (non-current assets, capital investments and stocks) are highlighted depending on the consequences of military actions, which demonstrate how various management decisions made by the management of the enterprise in martial law conditions affect the status of assets. Such models emphasize the importance of implementing a clear and transparent accounting policy that considers the impact of extraordinary circumstances on the enterprise's property and control over it. The accounting, tax and legal consequences of seizure and forced alienation of property under martial law were characterized. Properly organized accounting will help the management of the enterprise make decisions regarding restoration, insurance, and loss replacement, and it will also avoid negative tax and accounting consequences.*

Keywords: *property, assets, martial law, losses, accounting, control, property management, taxation.*

Suggested Citation

Vasylishyn, S., Nezhyd, Yu. (2024). Methodical Approaches to Accounting and Controlling Agricultural Enterprises' Property under Martial Law. *Oblik i finansi*, 2(104), 5-14. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-2\(104\)-5-14](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-2(104)-5-14)

¹ **Stanislav Vasylishyn**, Institute of Accounting and Finance, Kyiv, Ukraine; National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv, Ukraine.

ORCID 0000-0001-5023-9878

E-mail: [vasylshynstanislav@gmail.com](mailto:vasylishynstanislav@gmail.com)

² **Yuliia Nezhyd**, Institute of Accounting and Finance, Kyiv, Ukraine; National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv, Ukraine.

ORCID 0000-0003-2807-0687

Станіслав Васи́лін

ТДВ «Інститут обліку і фінансів», м. Київ, Україна
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна

Юлія Нежид

ТДВ «Інститут обліку і фінансів», м. Київ, Україна
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна

Методичні підходи до обліку та контролю майна аграрних підприємств в умовах воєнного стану

Анотація. Повномасштабне військове вторгнення суттєво вплинуло на роботу аграрного сектору економіки України, зокрема на управління активами господарюючих суб'єктів. З'явилися нові виклики та загрози, пов'язані з руйнуванням майна, його окупацією, викраденням, зміною його вартості або списанням. Відповідно, все це потребує адаптації методичних підходів обліку майна аграрних підприємств до нових умов господарювання. Метою статті в розкриття методичних підходів до обліку майна аграрних підприємств, які дозволять забезпечити достовірність, прозорість, релевантність та якість облікової інформації в умовах воєнного стану. Також дослідження спрямоване на виявлення ключових моделей обліку майна в аграрному секторі під час війни. Проаналізовано існуючу нормативно-правову базу, яка спрямована на урегулювання питань, пов'язаних із контролем над майном в умовах воєнного стану. Визначено можливі моделі визнання/припинення обліку майна, що пошкоджене внаслідок бойових дій, викрадене або знаходиться на тимчасово окупованих територіях, та які спрямовані на забезпечення належного бухгалтерського обліку, контролю й управління майном в умовах воєнного стану. Виокремлено ключові моделі визнання та обліку майна (необоротні активи, капітальні інвестиції та запаси) залежно від наслідків воєнних дій, які демонструють, як різні управлінські рішення, що приймаються керівництвом підприємства в умовах воєнного стану, впливають на статус активів. Такі моделі підкреслюють важливість запровадження чіткої та прозорої облікової політики, яка враховує вплив надзвичайних обставин на майно підприємства та контроль над ним. Охарактеризовано облікові, податкові та правові наслідки вилучення та примусового відчуження майна в умовах воєнного стану. Належним чином організований облік допоможе керівництву підприємства приймати рішення щодо відновлення, страхування та заміщення збитків, а також дозволить уникнути негативних податкових та бухгалтерських наслідків.

Ключові слова: майно, активи, воєнний стан, збитки, облік, контроль, управління майном, оподаткування.

Постановка проблеми. Аграрний сектор – це ключовий драйвер економічного зростання та гарант стабільності економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку, позитивний зовнішньоекономічний баланс країни, підтримує рівень зайнятості, сприяє збереженню цілісності та самобутності сільських територій, а також є стратегічним ресурсом для подальшого розвитку. Однак, повномасштабна війна, яку 24 лютого 2022 року розпочала росія, завдала та продовжує завдавати значних збитків українській економіці, зокрема й аграрному сектору. Війна призвела до окупації сільських територій, знищення врожаю, руйнування інфраструктури, логістичних проблем, різкого зростання цін на ресурси, мінування та забруднення вибухонебезпечними предметами сільськогосподарських земель. Усі ці фактори негативно вплинули на продовольчу безпеку не лише України, але й багатьох інших країн світу.

За офіційними заявами Президента України, станом на лютий 2024 р. понад 26% території України залишалося тимчасово окупованими [1]. Згідно з оцінками Інституту вивчення війни (Institute for the

Study of War – ISW), з початку 2024 р. площа, захоплена російськими окупантами в Україні, становить 752 кв. км [2].

За оцінкою, проведеною аналітичною командою Київської школи економіки (KSE) спільно з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством економіки та у співпраці з іншими профільними міністерствами та Національним банком України визначено, що найбільша частка у загальному обсязі прямих збитків, станом на січень 2024 р. сягнула майже 157,2 млрд. дол. США., з урахуванням збитків завданих Україні через підлив Каховської ГЕС 6 червня 2023 р. Найбільше постраждали житлові будівлі (37,5% або 58,9 млрд. дол. США) та інфраструктура (23,4% або 36,8 млрд. дол. США). Значні збитки також зазнали підприємства та промисловість (мінімум 13,1 млрд. дол. США) та енергетика (9,0 млрд. дол. США). Сукупні прямі збитки від руйнувань об'єктів громадського сектору сягають 13,7 млрд. дол. США [3].

Війна завдала серйозної шкоди й аграрному сектору економіки, збитки якого на початок 2024 р. оцінюються в 10,3 млрд. дол. США. Найбільше постраждала сільськогосподарська техніка (втрати понад 5,8 млрд. дол. США), а також зерносховища (зруйновано 11,4 млн тонн потужностей, пошкоджено 3,3 млн тонн). Значних збитків зазнали також лісові насадження через масштабні пожежі (знищено 5270 га, загинуло 82,9 млн куб. м деревини) [3].

Аналізуючи негативні наслідки війни, важливим елементом у діяльності аграрних підприємств є визначення ключових методичних підходів до обліку їхнього майна. Розробка ефективних методичних підходів до обліку майна є важливим кроком на шляху до мінімізації економічних втрат, забезпечення прозорості фінансової звітності та підтримання фінансової стійкості підприємств в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліку майна в умовах війни, визначення шкоди та збитків досліджується в багатьох наукових працях провідних вчених, які підкреслюють необхідність адаптації існуючих облікових процедур та методик до реалій воєнного часу. Зокрема, В. Жук, Ю. Бездушна та Є. Попко зазначають що війна зумовлює небезпечні та непередбачувані умови використання майна на підприємстві, неможливість обґрунтування терміну його корисної експлуатації, а ризики втрати майна є чималими, і відтак, на думку науковців, розширення досліджень та публікаційної активності в даному контексті є вкрай актуальними [4]. Ці та інші дослідники розробили алгоритм оцінки прямих втрат від війни для підприємств агробізнесу України із застосуванням методичних підходів бухгалтерського обліку на основі професійного судження бухгалтера, без залучення сторонніх експертів [5-6].

Як зазначає Г. Пчелинська, підприємству доцільно зосередити увагу на адаптації існуючої облікової політики до умов воєнного стану, адже якщо за умови, що основні засоби залишились на тимчасово непідконтрольній території або знаходиться на території бойових дій їх продовжують обліковувати до дати можливого проведення інвентаризації, то потрібно використати можливості зміни бухгалтерських оцінок в амортизаційній політиці підприємства як інструмент оптимізації управління основними засобами [7]. С. Остапчук та Н. Царук зосередили увагу на особливостях оцінки та документування наслідків війни на підприємстві, зокрема дослідили питання функціональних обов'язків суб'єктів оцінювання майна на підприємстві [8].

В дослідженні В. Малікова, М. Гузя та С. Яцишин відображено особливості складання звітності, зовнішньоекономічної діяльності, порядку оцінювання вартості підприємства з метою відшкодування втраченого майна внаслідок військових дій, особливості обліку орендних та кредитних операцій [9]. В дослідженні О. Прокопової

та Н. Кудлаєвої акцентовано увагу на ключових характеристиках та проблемних аспектах бухгалтерського обліку операцій із вилучення у юридичних осіб майна на потреби оборони [10].

Отже, вітчизняними науковцями сформована потужна теоретична та практична база для побудови системного підходу до обліку майна аграрних підприємств в умовах воєнного стану, що є важливим для стабільності та відновлення аграрного сектору України. Проте, враховуючи складність та динамічність ситуації, подальші дослідження у цьому напрямку є безсумнівно актуальними.

Метою статті є розробка та обґрунтування методичних підходів до обліку майна аграрних підприємств, що дозволять забезпечити достовірність, прозорість, релевантність та якість облікової інформації в умовах воєнного стану. Також дослідження спрямоване на виявлення ключових моделей обліку майна в аграрному секторі під час війни, а також на розробку практичних рекомендацій для підвищення стійкості та ефективності управління активами аграрних підприємств.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети авторами використано метод порівняння та теоретичного узагальнення попередніх досліджень. Застосування методу порівняння дозволило провести аналіз існуючих наукових праць, які присвячені обліку майна у кризових умовах, включаючи воєнний стан. Шляхом теоретичного узагальнення виявлено основні аспекти, які потрібно враховувати при розробці методичних підходів до обліку майна аграрних підприємств в умовах воєнного стану. Використання методів аналізу та синтезу сприяло кращому розумінню та аналізу розроблених моделей визнання та варіантів обліку майна (необоротні активи та капітальні інвестиції) залежно від впливу воєнних дій. Авторами також використано абстрактно-логічний та монографічний методи, які сприяли узагальненню висновків та розробці пропозиції.

Виклад основного матеріалу. З точки зору бухгалтерського обліку, реалії війни класифікуються як надзвичайні, невідворотні та об'єктивні обставини. Це пов'язано з низкою факторів, які суттєво впливають на ведення бізнесу та облік його майна. Серед таких: тимчасова окупація призводить до втрати контролю над територією, де розташоване майно підприємства, унеможливорює його інвентаризацію, ведення обліку та здійснення господарської діяльності; активні обстріли, ракетні удари та інші бойові дії можуть призвести до повного або часткового руйнування будівель, техніки, обладнання, виробничих запасів, продукції та товарів; неможливість доступу до майна через активні бойові дії може призвести до його пошкодження, псування, втрати товарної вартості; в умовах активний бойових дій значно зростають ризики крадіжок майна та продукції. Такі обставини не залежать від волі підприємства та не могли бути ним передбачені, тому визнаються надзвичайними (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація втрат майна під впливом воєнних дій

Джерело: узагальнено авторами.

Починаючи з 2014 р. в Україні розроблено низку нормативно-правових актів, які спрямовані на врегулювання питань, що пов'язані з питанням контролю над майном в умовах воєнного стану. Ці нормативні акти визначають правовий статус майна на тимчасово окупованих територіях, механізми захисту прав власності та процедури відшкодування збитків. В їх основу покладено мету забезпечення прозорості та надійності обліку майна, створення ефективних механізмів для відновлення та захисту майнових прав, а також сприяння стійкості підприємств в умовах воєнного стану.

Згідно Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII від 15.04.2014 р. [11]:

– тимчасово окуповані території залишаються невід'ємною частиною України, на них поширюється дія Конституції, законів та міжнародних договорів, ратифікованих Україною;

– за тимчасово окупованими територіями держава Україна, територіальні громади, органи влади та інші суб'єкти публічного права зберігають свої речові права на майно. Це стосується як нерухомого майна (будівель, земельних ділянок), так і рухомого (обладнання, транспорту тощо).

Відповідно до Листа Міністерства фінансів України від 29.06.2016 № 31-11410-07-10/18732, об'єкти, розташовані на тимчасово окупованій території, повинні бути включені до складу активів підприємства у бухгалтерському обліку. До таких об'єктів підприємство зобов'язане застосовувати процедуру знецінення згідно з правилами НП(С)БО 28 «Зменшення корисності активів», щоб відобразити втрати від зменшення їхньої корисності [12, 13].

Згідно з п. 5 НП(С)БО 28, підприємство зобов'язане оцінювати активи на предмет зменшення їх корисності на дату складання річного балансу. Втрати від зменшення корисності – сума, на яку балансова (залишкова) вартість активу перевищує суму його очікуваного відшкодування [13].

При цьому, для розрахунку очікуваного відшкодування активу, яке використовується в

процедурі зменшення корисності, необхідно використовувати інформацію про його вартість саме на цю дату. Якщо ж протягом року виникають ознаки можливого зменшення корисності активу, то розрахунок очікуваного відшкодування та визнання збитків від знецінення проводяться саме на дату виявлення таких ознак. Важливо зазначити, що для підприємств, які складають проміжну фінансову звітність (наприклад, квартальну) згідно з МСБО 36, тестування активів на зменшення корисності є обов'язковим на кожну проміжну звітну дату [14].

Отже, підприємство може визнавати зменшення корисності активу не лише наприкінці року, але й протягом року, якщо виникають відповідні обставини.

Міністерство фінансів України Листом від 09.12.2020 № 41020-01-10/38057 надало роз'яснення, що «підприємства, що знаходяться на тимчасово окупованій території та/або на території проведення антитерористичної операції (або їх структурні підрозділи (відокремлене майно) перебувають на зазначених територіях), проводять інвентаризацію у випадках, обов'язкових для її проведення, тоді, коли стане можливим забезпечити безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов'язання та власний капітал цих підприємств» [15].

Інвентаризацію на зазначених підприємствах мають провести станом на перше число місяця, що йде за місяцем, коли з'явиться доступ до активів, первинних документів та реєстрів бухгалтерського обліку, а результати інвентаризації слід відобразити в обліку відповідного звітного періоду. Отже, до проведення повної та ретельної інвентаризації не можна припинити обліковувати майно підприємства, навіть якщо воно, не відповідає критеріям визнання його активом.

Документом, що підтверджує обмеженість доступу до активів з метою їх інвентаризації, є сертифікат Торгово-промислової палати, у якому засвідчуються факт і період проведення АТО чи військових дій на території України [16]. У річний

фінансовій звітності інформація про активи, до яких неможливо забезпечити безпечний і безперешкодний доступ, та зобов'язання і власний капітал, які не можуть бути документально підтверджені з огляду на відсутність доступу до відповідних первинних документів та реєстрів бухгалтерського обліку, відображається за даними бухгалтерського обліку [17]. Причому той факт, що інформацію у фінансовій звітності відображено без проведення інвентаризації

через відсутність доступу до активів, потрібно обов'язково зазначити в примітках [12].

На рис. 2 представлено можливі моделі обліку пошкодженого, втраченого, знищеного чи тимчасово окупованого агресором майна. Використовуючи ці моделі, підприємства аграрного сектору можуть забезпечити адекватне управління своїм майном та правильно відобразити його стан в обліку.

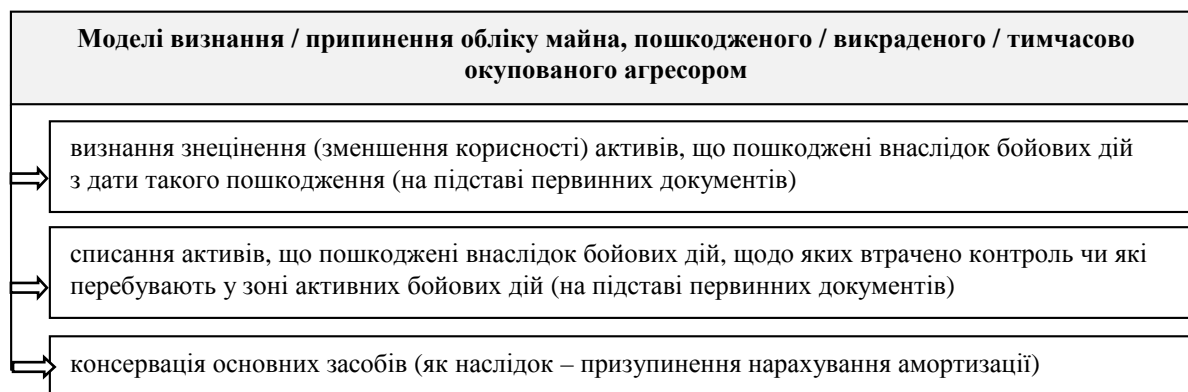

Рис. 2. **Можливі моделі обліку майна в умовах воєнного стану**

Джерело: узагальнено авторами на основі [5, 11, 12, 13, 15, 16, 18].

В табл. 1 нами запропоновано ключові моделі визнання та наслідків обліку майна залежно від впливу воєнних дій щодо необоротних активів та капітальних інвестицій, які демонструють, як різні управлінські рішення, що приймаються керівництвом підприємства в умовах воєнного стану, впливають на статус активів та які, в результаті цього рішення, виникають бухгалтерські та податкові наслідки.

Розроблені моделі підкреслюють важливість правильної оцінки та документування стану активів, а також своєчасного реагування на зміни в умовах їх експлуатації. Так, якщо діяльність здійснюється на контрольованій території поза межами бойових дій підприємства мають змогу продовжувати діяльність без значних бухгалтерських і податкових наслідків, якщо активи залишаються працюючими або тимчасово зупиняються в експлуатації.

У разі пошкодження активів важливо оформити відповідні документи, які підтверджують знецінення, що веде до витрат на знецінення та можливого нарахування податкових зобов'язань у випадку повного знецінення активів. Якщо місцезнаходження активів тимчасово окупована територія або зона активних бойових дій, то тут ситуація дещо складніша. Знецінення або втрата активів потребує оформлення актів фіксації пошкоджень або списання. Це призводить до додаткових витрат і можливого ризику нарахування податкових зобов'язань.

У випадках втрати контролю над активами або зупинки їх експлуатації важливо оцінювати ризики і визначати статус активів, щоб мінімізувати бухгалтерські та податкові наслідки. Списання активів внаслідок пошкоджень або втрати також має

бути належним чином документоване для забезпечення точності бухгалтерського обліку.

Таким чином, розроблені моделі підкреслюють необхідність чіткої і прозорої облікової політики, яка враховує вплив надзвичайних обставин на майно підприємства. Важливо також розробити механізми для швидкого реагування на зміни і правильного документування всіх рішень, що приймаються. Це допоможе підприємствам мінімізувати економічні втрати, зберегти фінансову стабільність і забезпечити відповідність бухгалтерської звітності вимогам законодавства в умовах воєнного стану.

Згідно ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [19], серед заходів правового режиму воєнного стану, які можуть вживати органи влади, право примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка (рис. 3). Передача комунального майна у державну власність, у разі прийняття про це відповідного рішення, оформляється актом приймання-передачі, який підписується сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті, районної, обласної ради або секретарем, заступником голови відповідної ради та уповноваженою особою військового командування або органу, на який покладено здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану, та скріплюється печатками місцевої ради і військового командування чи органу, на який покладено здійснення заходів правового режиму.

Таблиця 1. Моделі визнання та наслідки обліку майна залежно від впливу воєнних дій

Місце знаходження активів	Управлінське рішення по підприємству	Управлінське рішення по активам	Статус активів	Документ	Бухгалтерські наслідки	Податкові наслідки
НЕОБОРОТНІ АКТИВИ ТА КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ						
Контрольована територія поза межами бойових дій	Продовження роботи	Зупинка експлуатації активів	Працюючий	-	Відсутні	Відсутні
	Призупинення діяльності	Зупинка експлуатації активів	Працюючий	-	Відсутні	Відсутні
	Продовження роботи	Знецінення активів	Пошкоджені	Акт фіксації пошкоджень (Дефектний акт)	Витрати на знецінення	Ризик необхідності нарахування ПЗ у випадку повного знецінення активів*
Зона активних бойових дій	Продовження роботи	Списання активів	Пошкоджені	Акт фіксації пошкоджень (Дефектний акт) / Акт списання	Витрати на списання активів / Витрати на знецінення	Ризик необхідності нарахування ПЗ у випадку повного знецінення активів*
	Продовження роботи	Знецінення / Списання активів	Втрачений	Акт фіксації пошкоджень (Дефектний акт) / Акт списання	Витрати на списання активів / Витрати на знецінення	- / Ризик необхідності нарахування ПЗ у випадку повного знецінення активів**
	Продовження роботи	Знецінення активів	Пошкоджені	Акт фіксації пошкоджень (Дефектний акт)	Витрати на знецінення	Ризик необхідності нарахування ПЗ у випадку повного знецінення активів*
Тимчасово окупована територія / зона активних бойових дій	Припинення діяльності	Зупинка експлуатації активів	Робочий	-	-	-
	Втрата контролю	Знецінення активів	Відсутня інформація (?)	-	Витрати на знецінення	Ризик необхідності нарахування ПЗ у випадку повного знецінення активів*
ЗАПАСИ						
Тимчасово окупована територія / зона активних бойових дій	Продовження роботи	Знецінення активів	Втрачений	Акт фіксації пошкоджень (Дефектний акт)	Витрати на знецінення	Ризик необхідності нарахування ПЗ у випадку повного знецінення активів*
	Продовження роботи	Списання активів	Втрачений	Акт фіксації пошкоджень (Дефектний акт), Акт списання	Витрати на списання	Донарахування ПЗ відсутні**
	Втрата контролю	Знецінення активів	Втрачений	-	Витрати на знецінення	Ризик необхідності нарахування ПЗ у випадку повного знецінення активів***

* Існує ризик податкової амортизації, можливе оскарження позиції в судовому порядку.

** За окремими запасами обов'язкове проведення інвентаризації та наявність Протоколу і опису.

*** У випадку знецінення «під 0» можлива загроза донарахування ПДВ.

Джерело: розроблено авторами на основі [5, 11, 12, 13, 15, 16, 18].

Рис. 3. Юридично-облікові підстави реквізиції майна в умовах військового стану

Джерело: узагальнено авторами на основі [20].

Право державної власності на майно виникає з дати підписання акта. У разі примусового відчуження майна до акта додається документ, що містить висновок про вартість майна на дату його оцінки, яка проводилася у зв'язку з прийняттям рішення про його примусове відчуження [20]. Оцінка майна, що підлягає примусовому відчуженню, проводиться у порядку, встановленому законодавством про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність [21]. У разі неможливості залучити до оцінки майна суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання така оцінка проводиться

суб'єктами оціночної діяльності – органами державної влади або органами місцевого самоврядування за погодженням із власником майна. У разі відмови або відсутності власника майна зазначені органи мають право проводити таку оцінку самостійно.

Оформлення документів для примусового відчуження або вилучення майна, а також оплата витрат з оцінки майна, яке відчужується, здійснюються військовим командуванням, органом, що прийняв рішення про таке відчуження або вилучення, за рахунок коштів державного бюджету (рис. 4).

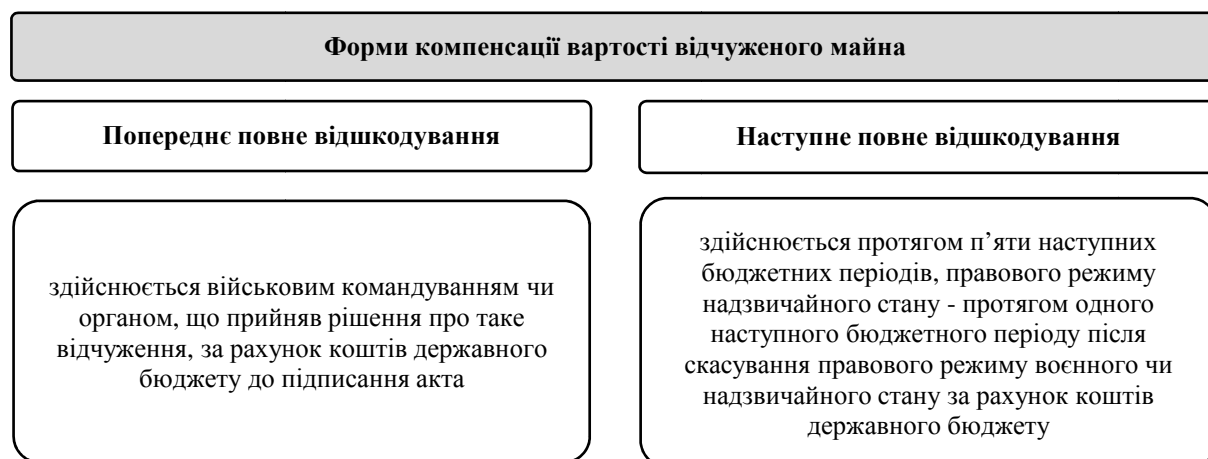

Рис. 4. Форми компенсації вартості відчуженого майна у підприємств

Джерело: узагальнено авторами на основі [20].

У разі якщо після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану майно, яке було примусово відчужене, зберіглося, а колишній власник або уповноважена ним особа наполягає на поверненні майна, таке повернення здійснюється в судовому порядку.

Вилучене майно не списується з балансу, а його потрібно продовжувати обліковувати. Оскільки після

припинення режиму воєнного стану майно повернуть власникові. Законодавство також не містить обов'язку виводити з експлуатації основні засоби. Для цього варто ввести додатковий субрахунок 10 «Основні засоби» / 10... «Вилучені державою». Вилучення майна варто оформити записами на рахунках аналітичного обліку. В інвентарній картці обліку основних засобів варто зробити позначку про

вилучення об'єкта на підставі Акта приймання-передачі військовому командуванню. Протягом дії режиму воєнного стану амортизація нараховується. Амортизаційні відрахування варто включити інших витрат: Д-т 977 «Інші витрати» К-т 131 «Вилучені державою».

Примусово відчужене майно держава не повертатиме, тому його потрібно списати з балансу. Примусове відчуження передбачає попереднє або наступне відшкодування повної вартості майна, тому варто провести господарську операцію як вибуття із наступною компенсацією вартості. Потрібно скласти акт списання основних засобів, а в інвентарній картці обліку основних засобів зробити запис про вибуття активів. Потім суму накопиченої амортизації списати з балансу, а залишкову вартість вилучених основних засобів слід до інших витрат за дебетом субрахунку 976 «Списання необоротних активів». На суму належної суми компенсації вартості основних засобів визнається дохід і оформлюється бухгалтерським проведенням за кредитом субрахунку 715 «Штрафи, пені, неустойки».

Зауважимо, що згідно чинного Податкового кодексу України, відчуження майна на користь ЗСУ, добровольчих формувань територіальних громад, Нацгвардії, СБУ, підрозділів розвідки, прикордонників або ж інших легальних збройних формувань на території України є підставою для звільнення від оподаткування такого майна. Якщо ж існує компенсація за відчужений актив, то тоді для цілей оподаткування таку операцію слід розглядати як звичайну реалізацію. У такому разі у платників ПДВ виникне податкове зобов'язання з ПДВ, як і при звичайному продажу [22].

Висновки. Аграрний сектор, який має великий вплив на економічний розвиток країни, зазнав значної шкоди в наслідок війни. Зважаючи на надзвичайні обставини в яких перебувають аграрні підприємства, важливо забезпечити чітку та прозору систему обліку їхнього майна.

У статті проаналізовано найбільш поширенні на практиці методичні підходи до визнання та обліку майна (необоротні активи, капітальні інвестиції та запаси) залежно від впливу воєнних дій. Їх використання дозволить посилити інформаційну та контрольну функції обліку, підвищити прозорість звітних даних, підтримати фінансову стійкість та оптимальну структуру майна господарюючого суб'єкта. Розкриті в дослідженні моделі дозволять оцінити наслідки впливу воєнних дій та визначити оптимальні сценарії управління активами під час воєнного стану. Наприклад, моделі визнання обліку майна можуть враховувати різні сценарії втрати майна через війну: від наявності активу в повністю робочому стані до повністю втраченого. Належним чином організований облік допоможе керівництву підприємства приймати рішення щодо відновлення, страхування та заміщення збитків, а також дозволить уникнути негативних податкових та бухгалтерських наслідків.

Перспективами подальших наукових розвідок є вдосконалення методів оцінки майна аграрних підприємств в умовах воєнного стану, зокрема розробка спеціальних алгоритмів та підходів до оцінки майна в умовах невизначеності та обмежених ресурсів.

4 Список використаних джерел

1. Близько 26% території України поки залишаються окупованими Росією – Зеленський. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3822910-blizko-26-teritorii-ukraini-poki-zalisautsa-okupovanimi-rosie-u-zelenskij.html> (дата звернення: 04.06.2024).
2. Russian Offensive Campaign Assessment. *Institute for the Study of War*. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounders/russian-offensive-campaign-assessment-april-2-2024> (date of access: 05.06.2024).
3. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. *Kyiv School of Economics*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (дата звернення: 06.06.2024).
4. Жук В., Бездушна Ю., Попко Є. Амортизація активів підприємств у воєнний час. *Облік і фінанси*. 2022. № 1 (95). С. 5–12. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-1\(95\)-5-12](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-1(95)-5-12)
5. Zhuk V., Pugachov M., Shpykuliak O., Bezdushna Y., Popko Y. Application of accounting for the assessment of war losses for agribusiness enterprises of Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2023. Vol. 9(3). pp. 197–215.: <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.03.09>
6. Жук В., Попко Є., Остапчук С. Фіксація завданої війною прямої шкоди аграрному бізнесу, на основі професійного судження бухгалтера. *Облік і фінанси*. 2022. № 2(96). С. 15–21. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2\(96\)-15-21](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2(96)-15-21)
7. Пчелинська Г. Особливості обліку вибуття основних засобів в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-13>
8. Остапчук С., Царук Н. Оцінка та документування наслідків війни на підприємстві: аналіз професійного потенціалу бухгалтера. *Вісник економіки*. 2023. Вип. 3. С. 115–130. <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.115>
9. Маліков В., Гузь М., Яцишин С. Особливості бухгалтерського обліку в антикризовому управлінні підприємством. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2022. № 11(29). [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-11\(29\)-200-210](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-11(29)-200-210)

10. Прокопова О. М., Кудлаєва Н. В. Бухгалтерський облік в умовах воєнного стану: ключові характеристики та проблемні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 9–10. С. 38–43. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.9-10.38>
11. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 06.06.2024).
12. Щодо окремих питань з бухгалтерського обліку: Лист Міністерства фінансів України від 29.06.2016 р. № 31-11410-07-10/18732. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MF16056?an=&ed=2016_06_29 (дата звернення: 06.06.2024).
13. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів»: Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2004 р. № 817, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05#Text> (дата звернення: 07.06.2024).
14. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 36 «Зменшення корисності активів». *Офіційний сайт Міністерства фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%2036_ukr_2018.pdf (дата звернення: 07.06.2024).
15. Щодо обліку об'єктів, що знаходяться на тимчасово невідконтрольній території: Лист Міністерства фінансів України від 09.12.2020 р. № 41020-01-10/38057. *Нормативні документи від VOBU*. URL: <https://document.vobu.ua/doc/13790> (дата звернення: 06.06.2024).
16. Лист Державної податкової служби від 23.06.2016 р. № 13823/6/99-99-15-02-02-15. URL: <https://tax.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/68953.html> (дата звернення: 01.06.2024).
17. Лист Міністерства юстиції України від 04.06.2015 р. № 5777-0-4-15/8.1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5777323-15#Text> (дата звернення: 01.06.2024).
18. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 02.06.2024).
19. Про правовий режим воєнного стану: Закону України № 389-VIII від 12.05.2015 р., зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 05.06.2024).
20. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України № 4765-VI від 17.05.2012 р., зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення: 06.06.2024).
21. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України № 2658-III від 12.07.2001 р., зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> (дата звернення: 01.06.2024).
22. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р., зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 01.06.2024).

4 References

1. Ukrinform. (2024). About 26% of the territory of Ukraine still remains occupied by Russia – Zelenskyi. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3822910-blizko-26-teritorii-ukraini-poki-zalisautsa-okupovanimiro-sieu-zelenskij.html>
2. Institute for the Study of War. (2024). Russian Offensive Campaign Assessment. Retrieved from <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-april-2-2024>
3. Kyiv School of Economics. (2024). Zvit pro prjamy zbytky infrastruktury vid rujnuvanj vnaslidok vijskovoji aghresiji Rosiji proty Ukrajinj stanom na pochatok 2024 roku [Report on direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of the beginning of 2024]. Retrieved from https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf
4. Zhuk, V., Bezdushna, Yu., & Popko, Ye. (2022). Amortyzatsiia aktyviv pidpriemstv u voiennoi chas [Depreciation of Enterprise Assets in Wartime]. *Oblik i finansi*, 1(95), 5–12. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-1\(95\)-5-12](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-1(95)-5-12)
5. Zhuk, V., Pugachov, M., Shpykuliak, O., Bezdushna, Y., & Popko, Ye. (2023). Application of accounting for the assessment of war losses for agribusiness enterprises of Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 9 (3), 197–215. <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.03.09>
6. Zhuk, V., Popko, Ye., Ostapchuk, S. (2022). Fiksatsiia zavdanoi viinoiu priamoj shkody ahrarnomu biznesu, na osnovi profesiinoho sudzhennia bukhhaltera [Fixation of Direct Damage to Agrarian Business due to War, Based on the Accountant's Professional Judgment]. *Oblik i finansi*, 2(96), 15–21. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2\(96\)-15-21](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2(96)-15-21)
7. Pchelynska, H. (2023). Osoblyvosti obliku vybuttia osnovnykh zasobiv v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Features of Accounting for Fixed Assets Under Martial Law in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (51). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-13>

8. Ostapchuk, S., Tsaruk, N. (2023). Otsinka naslidkiv viiny na pidpriemstvi: analiz profesiinoho potentsialu bukhhaltera [Assessment and documenting of the war consequences at the enterprise: analysis of the accountant's professional potential]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 3, 115–130. <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.115>
9. Malikov V., Huz M., & Yatsyshyn S. (2022). Osoblyvosti bukhhalterskoho obliku v antykryzovomu upravlinni pidpriemstvom [Features of Accounting in Enterprise Crisis Management]. *Naukovi perspektyvy*, 11(29). [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-11\(29\)-200-210](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-11(29)-200-210)
10. Prokopova, O. M., Kudlaieva, N. V. (2022). Bukhhalterskyi oblik v umovakh voiennoho stanu: kluchovi kharakterystyky ta problemni aspekty [Accounting in the conditions of martimate: key characteristics and problem aspects]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 9–10, 38–43. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.9-10.38>
11. Verkhovna Rada Ukrainy. (2014). Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovyi rezhym na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy [On Ensuring Civil Rights and Freedoms, and the Legal Regime on the Temporarily Occupied Territory of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18?lang=en#Text>
12. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2016). Shchodo okremykh pytan z bukhhalterskoho obliku [Regarding certain accounting issues]. Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/MF16056?an=&ed=2016_06_29
13. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2004). Natsionalne polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 28 «Zmenschennia korysnosti aktyviv» [National Accounting Regulation (Standard) 28 “Impairment of Assets”]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05#Text>
14. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2018). Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 36 «Zmenschennia korysnosti aktyviv». [International Accounting Standard 36 “Impairment of Assets”]. Retrieved from https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%2036_ukr_2018.pdf
15. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2020). Shchodo obliku obiektiv, shcho znakhodiatsia na tymchasovo nepidkontrolnii terytorii [Regarding the accounting of objects located in the temporarily uncontrolled territory]. *Normatyvni dokumenty vid VOBV*. Retrieved from <https://document.vobu.ua/doc/13790>
16. Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. (2016). Lyst Derzhavnoji podatkovoi sluzhby vid 23.06.2016 r. № 13823/6/99-99-15-02-02-15 [Letter of the State Tax Service dated 23.06.2016 No. 13823/6/99-99-15-02-02-15]. Retrieved from <https://tax.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/68953.html>
17. Ministerstvo justyciji Ukrainy. (2015). Lyst Ministerstva justyciji Ukrainy vid 04.06.2015 r. № 5777-0-4-15/8.1 [Letter of the Ministry of Justice of Ukraine dated 04.06.2015 No. 5777-0-4-15/8.1]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5777323-15#Text>
18. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2000). Natsionalne polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 7 «Osnovni zasoby» [National Accounting Regulation (Standard) 7 “Property, Plant and Equipment”]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00?lang=en#Text>
19. Verkhovna Rada Ukrainy. (2015). Pro pravovyj rezhym vojennoho stanu [On the Legal Regime of Martial Law]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
20. Verkhovna Rada Ukrainy. (2012). Properedachu, prymusove vidchuzhennja abo vyluchennja majna v umovakh pravovogho rezhymu vojennoho chy nadzvychajnogho stanu [On Transfer, Expropriation or Seizure of Property under the Legal Order of Martial Law or State of Emergency]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>
21. Verkhovna Rada Ukrainy. (2001). Pro ocinku majna, majnovykh prav ta profesijnu ocinochnu dijalnistj v Ukraini [On Appraisal of Property, Property Rights and Professional Appraisal Activity in Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>
22. Verkhovna Rada Ukrainy. (2010). Podatkovyj kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>